

Stane Granda

Izvtljevanje slovenske države

*Gorje mu, kdor si zida hišo brez pravičnosti,
in gornje sobe brez pravice;
kdor pusti svojega bližnjega garati brez plačila
in mu ne da njegovega zaslužka;
kdor pravi: »Sezidal si bom veliko hišo
in prostorne gornje sobe.«
Na njej napravi okna,
jo obloži s cedrovino
in škrlatno rdeče pobarva.
Mar si postal kralj zato,
da bi tekmoval v cedrovini?
Ali ni tvoj oče jedel in pil?
Pa je vendar delal prav in pravično;
tedaj mu je šlo dobro.
Zavzemal se je za pravico stiskanih in ubogih;
tedaj je šlo dobro.
To se pravi poznati mene!
govori GOSPOD.
Tvoje oko in srce
pa gre le za dobičkom
in za tem, da bi prelival nedolžno kri,
da bi zatiral in izsiljeval.*

Jeremija 22, 13–17.

V mesecih pred slovensko osamosvojitvijo sem se veliko družil s pokojnim mag. Borisom Andrijaničem, ustanoviteljem in dolgoletnim direktorjem Krke, novomeškega farmacevtskega velikana. Čeprav so bili pogovori v družbi, kjer sem bil daleč najmlajši, običajno namenjeni

predvsem Novemu mestu in njegovi polpreteklosti, sem ga med skupno vožnjo iz Ljubljane v najino dolensko metropolo nekoč vprašal, kako gleda na slovensko osamosvojitve. Vprašanje mu ni bilo povsem jasno, zato me je vprašal, kaj ga pravzaprav sprašujem. Prosil sem ga za ekonomsko utemeljitev. Njegov odgovor je bil presenetljivo kratek: *»Ali veš, koliko je ena in ena? Ne dvomi v Slovence!«* To je izrekel človek, ki ni nikoli tajil svojega judovskega porekla.

Nedavno smo v enem slovenskih časnikov lahko prebrali izjavo uglednega slovenskega menedžerja, ki mu je v konkretnih gospodarskih razmerah vsega dovolj, in se je naglas vprašal, kakšen smisel ima še Slovenija kot samostojna država. *»Ali ne bi bilo bolje, da bi postali ena od zveznih avstrijskih dežel in začeli normalno delati in živeti?«* Spomnil sem se enega svojih velikih profesorjev, ki nad slovenskim osamosvajanjem ni bil navdušen, saj je bil prepričan, da je samo vprašanje časa, kdaj nas bo požrla Avstrija.

Razmere v Sloveniji so take, da ne le demantirajo oba poslovneža, ampak se lahko celo vprašamo, ali obstaja kje stečajni upravitelj, ki bi si nas upal prevzeti.

Uvodni citat iz Svetega pisma, prerok Jeremija je živel v 7. stoletju pr. n. š., pritrjuje mnenjem tistih, ki trdijo, da je slovenska družba kronično neinovativna. Še hujša je ugotovitev, da so razmere v njej na stopnji, ki so že pred skoraj 3000 leti veljale za povsem zavržene, ne vredne človeka in človeške družbe. Resnica pa je ta, da so že tisočletja nemoralna dejanja v sodobni Sloveniji vrlina, in ljudje, ki se poslužujejo takih metod, nesporni ljudski junaki in voditelji prihodnosti. Dokaz za to je način gradnje Jankovičevih Stožic, svojevrstnega gulaga slovenske kvazidemokracije. Gradbišče so obiskali najvidnejši slovenski politiki, od predsednika države navzdol. V najhujšem mrazu in največji vročini, ponoči in podnevi, v nasprotju z vsemi delavskimi pravicami, ne, v nasprotju s temeljnimi človečanskimi pravicami, so delavci, povečini tujci iz nekdanjih jugoslovanskih republik, izgorevali za napuh »carja Ljubljane«. Trepljali so ga po rami in objemali, delavcev niso niti opazili. Kaj šele videli njihove lačne in preplašene oči. Mali podjetniki, podizvajalci, so imeli v pogodbah celo pisno klavzulo, da ne smejo javno govoriti o neplačevanju opravljenih del. Pogodbe so sestavljali pravniki, med njimi tudi znameniti zagovorniki pravne države.

Mnogi trdijo, da niso vedeli za povojne poboje. Isti danes ne vidijo umiranja na obroke brezpravnih delavcev v Stožicah. Te navajamo kot sinonim za to in številna podobna gradbišča v Sloveniji. Samo potrjujejo, da gre za ideološko, ne resnično slepoto. Slovenija je

po ustavi socialna država! Totalno otopela!! Revež na slovenskih tleh ni bil pravno še nikoli doslej tako brez pravic, kot je zdaj. In to pod vlado ljudi, ki so prisegali na delavsko oblast in delavsko samoupravljanje. V sedanjih razmerah lahko celo slepi vidijo blef in blefiranje nekdanjega samoupravljanja, »blišč in bedo« nekdanjega režima – na oblasti so njegovi ideološki in fizični dediči –, po katerem se mnogim tako pogosto kolca.

Vox populi, vox Dei

Sredi avgusta je eno najboljših peres nekega slovenskega dnevnika objavilo članek, v katerem obtožuje predsednika države moralnega bankrota. Kot poglavitna argumenta navaja odlikovanje Ertla in hvaljenje Smelta, ki ga opisuje kot *»propadli simbol komunističnega gospodarstva«* in enega najbolj *»razvpitih primerov spornega lastninjenja«*.

O tem, da je Slovenija moralno na psu, ni nobenega dvoma. Glavni vzrok je najbrž v dejstvu, da je vzpostavljanje slovenske države zahtevalo toliko energije, da so bila, s strani nekaterih gotovo ne slučajno, ob ustanovitvi zanemarjena temeljna moralna vprašanja. V mislih imam tudi lustracijo, ne ideološke, ampak moralno. V Sloveniji ni bila sprejeta svetost življenja. V nasprotju z vsemi moralami, ki trdijo, da je uboj sam po sebi slab, je uboj ostal nekaj krepostnega. Še danes v Sloveniji častimo »narodne heroje«, ki so bili patološki morilci. Posledično se je popolno zanikanje morale odrazilo tudi v privatizaciji, ki je mnoge spominjala v začetku na južnoameriški turbokapitalizem, kasneje so te posle označevali za udbomafijske; oboje pa je nadgradilo slovensko tajkunstvo.

Sodobna gospodarska in socialna kriza je razkrila popoln moralni razkroj slovenske družbe. Razmere v gradbeništvu so zaradi političnih potreb najbolj razvpite, toda tudi na drugih področjih gospodarstva ni mnogo boljše. Povezovanja kapitala sumljivega izvora in politike nihče več ne prikriva. Z liberalno ekonomsko doktrino, ki jo pooseblja sedanja vlada, zastopniki slovenske oligarhije so njen najbolj popularni del, postaja to del družbene kreposti. Namesto temeljnih eksistenčnih vprašanj delavcev so v ospredju izbrisani, pa istospolno usmerjeni ... Za vse je dovolj denarja, za delavce in njihove družine sta Karitas in Rdeči križ. Reveži pomagajo revežem, oblastniki dirkajo po cestah z dragimi službenimi vozili in poklicnimi vozniki. Revežem namenjajo vedno nove prometne predpise, višina kazni leti v nebo. Ali gre resnično za varnost v prometu ali za omejevanje gibanja?

Napačno lotevanje družbenih prioritet je le ena podoba temeljne vsebine vladanja, ki sloni na igrah, saj kruha zmanjkuje. Okoli načrtovalcev in vodij teh iger, ki za zdaj še vedno prinašajo politični kapital, je vse večja gneča. Nikogar ni, ki bi potegnil zavoro in ustavil vlak pred pre(o)padom. Prvi bi bil to dolžan storiti predsednik države. Glede na ugledno diplomatsko in univerzitetno kariero je tega nedvomno sposoben, vendar ga nekdo ovira v taki meri, da mu lahko novinarji osrednjih časopisov namenjajo tako ostre ocene. Ne razumem jih kot osebne, niti strokovne, ampak predvsem povezane s funkcijo, kjer pa se dejansko dogajajo stvari, ki jih ni mogoče sprejeti, še manj pojasniti. Če smo znamenito izjavo o drugorazrednosti pobitih v Hudi jami bili pripravljene sprejeti kot nerodnost, ki se vsakemu pripeti, so protivatikanske izjave, odlikovanje Ertla, podpora gradnji Stožic ter njihovo označevanje kot dober primer premagovanja gospodarske krize in svetel primer razvoja Ljubljane, zaplet z metropolitom Stresom, iz katerega izhaja skrajno podcenjujoč, žaljiv in prezirljiv odnos do slovenskih katoličanov, ti so namreč Cerkev, povečevanje divjega lastninjenja, vse to je očitno del neke sistematične politike njegovega kabineta. »Dobro obveščeni« jo pripisujejo nekemu izjemno sposobnemu možu, ki izhaja iz najtrših (varnostnih) vrst kontinuitete. Bil naj bi človek ali celo transmisija prvega predsednika države. Ne poznam ga osebno, ne po videzu, ne spomnim se priimka. Prisiljen sem verjeti ljudskemu glasu.

V zgodovini so moralni pozivi z najvišjega vrha, četudi so blef – spomnimo se Titovega govora v Splitu, njegovega znamenitega pisma –, vedno potegnili za seboj določene očiščevalne procese. Ljudje ljubijo avtoritete in jim verjamejo. Zbalkanizirani Slovenci smo bili v tem pogledu običajno na čelu nekdanje Jugoslavije.

Še je čas za čiščenje, ki bo prineslo pomlajenje. Druga pot je eksplozivno telo, ki so ga nedavno demontirali na vratih Vegrada v Velenju. Čudno veliko časa so potrebovali za tako odločitev. Bojmo se posnemanja.

Opozicija njenega veličanstva

Ena temeljnih značilnosti demokracije je večstrankarski sistem, tekmovanje političnih strank za naklonjenost volivcev. Po zadnjih volitvah se je v vladnih strankah, ali bolje v ustih njenih najvidnejših predstavnikov, naselila beseda revizija. Izhaja iz prepričanja, da je bila prejšnja vlada sestavljena iz goljufov. Enaki so bili tudi njeni sodelavci. Zadnji sem, ki bo branil

goljufe, toda da je večina ministrov v kazenskih postopkih, je vseeno čudno. Močna, čeprav vladni ekipi zoprna opozicija je največji porok demokraciji. Demoniziranje, ki smo mu priča v Sloveniji, je tlakovanje poti v enoumje. Ena prvih nalog predsednika države je prav zagotavljanje njene glasnosti.

Holmec, Depala vas in, kot vse bolj kaže, tudi Patria so rezultati konstruktov človeka, ki mu pridno sekundira računsko sodišče. Nenavadno je, kako vselej najde napake pri institucijah, kjer ima vlada posebne kadrovske interese. Celotni muzej novejših zgodovine so preiskali, in po mojih informacijah nič resnega našli, da bi oblast lahko zamenjala njim nadležnega mojega kolega in prijatelja.

Za stalinske oblastnike je znano, da so politične nasprotnike običajno označevali s kriminalci, jih skupaj z njimi zapirali, in tako izpostavljali dvojnemu mučenju. Ni se mogoče znebiti vtisa, da je vladajoča kamarila prekrstila politične tekmece, ali po njihovem starem izrazoslovju razredne sovražnike, v kriminalce. Pri tem sploh ni pomembno, kaj je res, pomembno je, da se človeka umaže, onesposobi za prihodnje politične boje. K takemu sklepanju nemalo napeljuje razpletanje afere Patria. Zgodovina ne pozna čistih orožarskih poslov, in Slovenci imamo najmanj dva svetovno znana posrednika v njih. Problem Patrie je predvsem v tem, da je posel dobila nepravna stran, ne pa posredništvo.

Ko plezaš navzgor, pomisli, kako boš sestopal. Ali bo sedanjo vlado po koncu njenega mandata čakal kar avtobus kot velika »marica« in jo odpeljal na Povšetovo? Ali bo nova vlada s prejšnjo obračunavala na podlagi naglih sodišč?

Ne privatizirajte države! Ni naprodaj!

Milost namesto pravic

Marksistična teorija je učila, da so razredna oz. socialna nasprotja temeljno gibalno družbe. Če bi bilo to res, v komunističnih državah so najvišji oblastniki živeli in delali kot absolutistični vladarji, tudi z državno blagajno, bi bile zaradi socialnih razlik med bogato »vrhuško« in revnim delavskim razredom to najbolj razvite družbe. V resnici so bile povsem statične (in zasmrajene). Problem Slovenije ni v razslojenosti, čeprav je prešla vse meje, od ustavne do dobrega okusa. Družbe enakih ni bilo nikoli, je le opij za tiste, ki si želijo prilaščati delo

drugih. To pa ne pomeni, da za zdravo družbo niso nujna neka razmerja, na katera vsak normalen človek, čeprav s stisnjenimi zobmi, pristaja. Očitno pa je v sodobni Sloveniji treba krog premožnih zožiti na vladi prijazno elito, srednji razred uničiti, delavce potisniti na družbeni rob. Obračunavanje z zdravniki, državnimi uslužbenci in upokojenci ima za temeljni cilj sejanje strahu in negotovo prihodnost. Način izvajanja splošno priznane potrebe družbenoekonomskih reform se spreminja v sejanje strahu, kar je neka nova vrsta totalitarizma. Socialni dialog, celo navidezen, je izničen. Sejanje nasprotij med realnim in javnim sektorjem spominja na znamenito ločevanje med delavskim razredom in njegovimi izkoriščevalci, kjer so svojim »tovarišem« naklonili oznako pozitivne družbene nastrojenosti. Že tako šibke sindikate se z za moderne države sramotnimi sredstvi razdvaja in zaradi ideološke bližine sili v kolaboracijo, kot jo poznajo le totalitaristični režimi. Ljudje so zaradi nevarnosti izgube službe pripravljeni pristati na vse. Tako niti ne opažajo, da se jim pravice, kot so zdravstvena oskrba in pokojnine, spreminjajo v milost, ki se za zdaj še imenujejo »transmisije«, čeprav gre za pobran namenski denar, s katerim mora vsakokratna vlada ravnati strogo namensko. Z njim lahko le upravlja, ni pa njen. Ker ga premalo pobere, svojo neuspešnost spreminja v milost, ki nam jo lahko nakloni ali pa ne.

Najhuje je z delavci. Že tako nimajo nobenih pravic. So strošek delodajalcev. Ti si v svojem neizmernem napuhu celo domišljajo, da delavci ne delajo, ampak le ustvarjajo stroške in zmanjšujejo dobiček. Ne skrivajo pričakovanj, da jim bo država ne le pomagala pri krotanju delavskega nezadovoljstva, ampak celo prevzela njihov del odgovornosti. Očitno mnogi med njimi živijo v prepričanju, da je človeška družba zaradi njih. Lahko smo srečni, da nimamo lastne tiskarne denarja, sicer bi imeli strahotno inflacijo. Zvišanje minimalnih plač so že zdavnaj požrle vsemogoče podražitve. Zahteve po novih zviševanjih, celo desetodstotnih in več, kažejo slabo poznavanje ekonomije in popolno ignoriranje družbenih razmerij. Glede na to, da jim država pomaga z izganjanjem neplačanih tujih delavcev – s tem kaže ministrica povsem nedvoumno svoje dojemanje pravne države –, si lahko predstavljamo prevladujoč odnos vlade ne do socialne pravičnosti, ampak do osnovnih moralnih načel, po katerih je treba naročeno delo plačati. Kakorkoli se sliši grobo, v zgodovini le sužnjev ni bilo treba plačati. Lastnik jih je moral hraniti. Slovenski menedžerji, ne vsi, ampak oni vladni, tajkunski, še tega ne delajo, ampak to skrb prevalijo na državo. Da o plačevanju za socialo niti ne govorimo.

Čigava je država? Kako piše v ustavi? Kaj je od nje v dvajsetih letih sploh še ostalo? Zakaj se danes toliko ljudi sprašuje o smislu slovenske osamosvojitve in vrednosti samostojne slovenske države?

Država na kosteh

Učili so nas, da država izumira in bo umrla. Nadomestila jo bo družba, v kateri bodo vsi dobili po svojih potrebah. Glede na dejstvo, da slovenska »vrhuška« enači slovensko družbo s seboj in ozkim krogom z njo interesno povezanih posameznikov oz. skupin, pustijo umirati tudi slovensko državo. Od znotraj navzven, saj jim njena zunanost trenutno prinaša velike koristi in ugodnosti.

Gornji vtis dobimo, če analiziramo samo čas zadnje vlade, ko se vse samo ruši vase. Seveda pa je to le del resnice, ki je posledica, ne vzrok. Vzroki so globlji. Nastanek slovenske države nas je vse nemalo presenetil. Nekega trdnega in domišljenega načrta ni bilo. Podcenjeni so bili državljani, njihova mentaliteta, ki je bila vajena živeti v drugo- ali celo tretjerazrednosti. Biti naenkrat gospodar na svoji zemlji – za to je potrebno nemalo »gruntarske« mentalitete, pri nas je prevladovala hlapčevska –, mnogi tega niso zmogli. Očitno je potrebno daljše časovno obdobje.

Slovenci imamo za sabo kruto zgodovino. Če pogledamo samo zadnje poldrugo stoletje, imamo najprej velik val izseljevanja, ki je odnesel iz naših krajev skoraj četrtno najbolj propulzivnih ljudi, imamo prvo svetovno vojno, v kateri smo glede na delež prebivalstva v monarhiji izgubili največ rojakov glede na ostale sodržavljane, ozemeljsko okleščeni do neprepoznavnosti smo prišli v Jugoslavijo, med prijazne ljudi, s katerimi pa razen slovanstva, gledano zgodovinsko, nismo imeli nič skupnega. Glede na njih smo napredovali, glede na sosede, s katerimi smo tisočletje in več živeli skupaj, vse bolj nazadovali. Naravni odliv prebivalstva in velike človeške žrtve v obeh svetovnih vojnah ter kraljestvo smrti neposredno po zadnji se nam močno otepajo. Tu je eden poglobitvinih vzrokov ne le za demokratični, ampak kar eksistenčni primanjkljaj.

Obe Jugoslaviji ločita boj za preživetje, pa tudi revolucija, katerih posledic še dolgo, predvsem pa ne brez skupnih prizadevanj, ne bomo preživeli. Slednje je veliko težja dediščina kot petdesetletno obdobje komunističnega totalitarizma, ki ga tudi nismo pripravljene priznati.

Slovenska država dobesedno stoji na kosteh, Slovencev in drugih nesrečnikov. Ker s tem delom naše zgodovine nismo pripravljeni razčistiti, je državljanke prevzela brezčutna ravnodušnost. Življenje je brez vrednosti. Zato ni morale, ne osebne, ne politične, ne gospodarske. Brezpravje se širi z razglašanjem prizadevanj za pravno državo, kar je vrhunski cinizem. V družbi prevladuje popolna apatija. Nihče noče javno razpravljati o javnih zadevah. V takih razmerah cvetijo stadionski politiki, ki nas odmikajo od tisočletnega izročila slovenske kulture. Umik humanistične inteligence napoveduje možnost katastrofe. Navsezadnje tudi uvodni citat iz časov, ki opisuje razmere, ko se je pri nas začela stara železna doba, Bližnji vzhod je bil takrat daleč pred nami, pove, kdo in kje smo.

Rešitev? Gotovo ni ena, ampak je sklop dejavnosti. Najprej dejavni in odgovorni državljani, ki se zavedajo, da imajo v demokraciji svojo prihodnost v svojih rokah. Brez minimalnega patriotizma so države, še zlasti manjše, v temeljih načete. Življenju je treba dati vrednost, vzpostaviti hierarhijo vrednot. Obračunati je treba z zločini, tako v politični zgodovini kot gospodarski sedanjosti. Lastnina naj dobi v družbi normalen položaj, delo naj bo plačljiva vrednota. Zlorabe prava je treba razgaliti, frustrirane podpihovalce navideznih afer, ki ljudi odmikajo od realnosti, poslati, če to ugotovi medicina, v ustrezne zavode ali pa na rob družbe. Onemogočiti je treba nestrpnost, ki se pri nas širi in utrjuje pod plaščem boja za strpnost. Ni naključje, da so nosilci prikritih prizadevanj za nepravno državo in za nestrpnost isti, kar je lepo razkrila letošnja »parada ponosa«.

Kdo naj to izvede? Brez skupnih prizadevanj, zlasti bi se morali vključiti šola in verske skupnosti s Cerkvijo na čelu, ne bo napredka. Na tem področju je predsednik države, ki bi moral biti pobudnik in začetnik tovrstnih procesov, povsem odpovedal. Požrli so ga revolucionarna preteklost in njeni še živeči preostanki.

Obnova državljske kulture v Sloveniji bo lahko samo sad daljšega procesa. Zanj si je treba prizadevati, in glede tega je vsak odgovoren sebi in sodržavljanu. Ključno pa je, da se ne zapremo, da smo odprti do vseh. Svet okoli nas je boljši, kot smo pripravljeni priznati. Sprostiti je treba duha. Tudi v tem pogledu je treba onemogočiti zlorabe nacionalnega interesa, katerih cilj je ohraniti manipuliranje s sodržavljanu. Povedano drugače: zlomimo v sebi vse oblike in vsebine dediščine totalitarizmov.